

تحلیلی بر ساختار توسعه فرهنگ کتابخوانی در استان بوشهر

بنفشه فرهت^۱، غلامرضا قبله ای^۲ و عبدالرضا سبحانی^۳

۱ دانشجوی دکتری مدیریت و برنامه ریزی امور فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

bfarhat59@gmail.com

۲ دانشجوی دکتری مدیریت و برنامه ریزی امور فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

۳ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

چکیده

استان بوشهر به عنوان یکی از استان های مرزی ، در طول تاریخ معاصر ، به دلیل تعامل سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی ، اقتصادی ، ... با کشورهای عربی و اروپایی از غنای فرهنگی برخوردار بوده است . بندر بوشهر از اولین مراکزی بود که صنعت چاپ سنگی در آن راه اندازی شد . مردم این شهر از اولین مردمان ایران بودند که با نشریات و مجلات آشنا شده و روزنامه های مظفری ، ندای جنوب ، و خلیج فارس را منتشر کردند. استان بوشهر، علیرغم پیشینه ی فرهنگی درخشان خود ، دارای وضعیت نامطلوب کتاب ، کتابخانه ، و کتابخوانی می باشد . چرا علیرغم پیشینه فرهنگی درخشان استان بوشهر وضعیت کتاب و کتابخوانی در استان نامطلوب است؟ هدف اصلی نگارش مقاله ارتقای فرهنگ کتابخوانی بوده، که در راستای پیگیری آن، تعیین اهداف توسعه فرهنگ کتابخوانی، استفاده بهینه از امکانات و منابع، تقویت مدیریت کارآ و موثر کتابخانه ها، و تقویت نظارت شایسته با استفاده از ارزیابی عوامل عملکردی و فرآیندی مورد توجه می باشند. آشفته گی فرهنگی و اجتماعی (social-cultural anomia) ناشی از عواملی چون تنوع هویت فرهنگی، احساس بومی گرایی سنتی و افراطی، احساس بی توجهی مسئولان به شرایط اقتصادی، رفاهی، فرهنگی و اجتماعی استان، ضعف نظام اداری کارآمد و موثر به ویژه در حوزه های فرهنگی و اجتماعی ... منشاء کاهش انگیزه اقشار مختلف جامعه، به ویژه نوجوانان و جوانان استان در ترویج فرهنگ کتابخوانی می باشد. این پدیده وضعیت بی قاعدگی، بی هنجاری و بی ثباتی را نشان داده، که هویت فرهنگی - اجتماعی جوانان و نوجوانان را کاهش می دهد که خود عامل اساسی در کاهش علاقه مندی آنان به کتاب و کتابخوانی میباشد. در شرایط نابسامان فرهنگی و اجتماعی، جوانان و نوجوانان قادر نمی باشند بر اساس نظامی از ارزشها و هنجارهای مشترک ارتباط متقابل داشته باشند و نیازهای خود را ارضاء نمایند. همچنین عوامل و شرایطی موجب وضعیت نامطلوب کتاب و کتابخوانی در استان گردیده که مهمترین آنها شامل دلایل فرهنگی و اجتماعی، علل مدیریتی، شرایط جغرافیایی و جمعیتی میگردد.

واژه های کلیدی: فرهنگ، توسعه فرهنگی، فرهنگ مطالعه

مقدمه:

استان بوشهر به عنوان یکی از استان های مرزی ، در طول تاریخ معاصر ، به دلیل تعامل سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی ، اقتصادی ،... با کشورهای عربی و اروپایی از غنای فرهنگی برخوردار بوده است . بندر بوشهر از اولین مراکزی بود که صنعت چاپ سنگی در آن راه اندازی شد . مردم این شهر از اولین مردمان ایران بودند که با نشریات و مجلات آشنا شده و روزنامه های مظفری ، ندای جنوب ، و خلیج فارس را منتشر کردند . از مفاخر و مشاهیر بوشهر در طول سده های اخیر می توان به بزرگانی همچون آیت ... سیدعبدالله... مجتهد بلادی بوشهری ، از مبارزان دوران مشروطه ، نام برد که همراهی ایشان با قیام رئیسعلی دلواری بر علیه انگلیسی ها مشهور می باشد . در عرصه تاریخ نگاری معاصر می توان به اسماعیل رائین ، محمدحسین رکن زاده ادمیت ، و اسماعیل نوری زاده بوشهری اشاره نمود ، و در حوزه ترجمه به نجف دریابندری و حسن زنگنه اشاره نمود . در حوزه ادبیات معاصر ایران ، نام کسانی چون رسول پرویزی ، صادق چوبک ، منوچهر آتشی ، و... و از مشاهیر فرهنگی شیخ عبدالکریم سعادت و شیخ محمد حسین سعادت ، موسسین مدرسه سعادت در بوشهر ، میتوان نام برد . (بصری ، ۱۳۹۵ : ۲۰)

بندر بوشهر از نقاطی است که برای نخستین بار خط و کتابت در آن رواج پیدا کرده ، و کشور ایران از طریق بندر بوشهر و تمدن بزرگ ایلامی از (ماقبل تاریخ) به عصر تاریخ وارد شد . قدیمی ترین خط (اکدی_ سومری) تمدن ایلام در بندر بوشهر کشف شده ، و یکی از قدیمی ترین کتابخانه های ایران و جهان در شهر باستانی (لیان) (حوالی منطقه ریشهر امروز) تاسیس شده بود ، و علاوه بر این ، استان بوشهر ، در طول تاریخ خود ، کتابخانه های مهمی داشته ، که می توان به کتابخانه های عمومی و خصوصی شهر تاریخی (سیراف) و همچنین کتابخانه دانشگاه های ریشهر و سینیز (حوالی بندر دیلم امروز) در عصر ساسانیان اشاره کرد . در عصر قاجار و انقلاب مشروطه نیز، شهر بوشهر از شهرهای پیشتاز در زمینه تاسیس قرائت خانه ، و کتابخانه بوده است (با حسینی، ۱۳۸۷).

این استان به عنوان یکی از مهمترین و حساس ترین مناطق جهان به لحاظ ژئوپولیتیکی و اقتصادی ، با ۶۲۵ کیلومتر بیشترین مرز آبی در میان کشورهای حاشیه شمالی ، و جنوبی خلیج فارس به خود اختصاص داده است . استان بوشهر دارای جمعیت ۱٫۱۶۸٫۰۰۰ نفر بوده که ۸۳۹٫۰۰۰ نفر آن جمعیت شهری و ۳۲۹٫۰۰۰ نفر جمعیت روستایی می باشند که از این تعداد ۶۲۳٫۰۰۰ نفر مرد و ۵۴۵٫۰۰۰ نفر زن می باشد. (هادیانی، ۱۳۸۹ : ۱) از نظر دسترسی به آب های آزاد و منابع عظیم نفتی و گازی جهان از اهمیت بسیاری برخوردار می باشد . در دهه های گذشته با توجه به گسترش صنایع نفت و گاز ، نیروگاه هسته ای ، پایگاه های نظامی هوایی و دریایی ، ... در استان ، زمینه های مهاجرت نیروی انسانی غیر بومی به استان را فراهم نموده ، که موجب تنوع فرهنگی در استان شده است ، علاوه بر آن ، از نظر جغرافیای انسانی ، نواحی جغرافیایی سواحل و بندر ، دشتی ، دشتستان، تنگستان موجب تفاوت های اقتصادی (معیشتی) فرهنگی ، اجتماعی ، ... در استان شده است .

استان بوشهر، علیرغم پیشینه ی فرهنگی درخشان خود ، دارای وضعیت نامطلوب کتاب ، کتابخانه ، و کتابخوانی می باشد . براساس نظرسنجی سال ۱۳۸۸ ، ۴۲٪ از افراد باسواد استان اعلام نموده اند ، در سال قبل مطالعه نموده اند ، که این رقم در کشور ۵۳٪ می باشد . (شاخص های فرهنگی عمومی کشور ۱۳۸۹ : ۳۱) . با توجه به اینکه نرخ باسوادی در استان ۸۵٪ می باشد ، درصد واقعی مطالعه کنندگان در استان ، ۳۵٪ بوده است . سرانه مطالعه کتاب غیر درسی در هفته از سال گذشته ، برای مردم کشور ، ۱۱۸ دقیقه بوده ، در حالی که این رقم برای مردم استان ۷۶/۶۴ دقیقه بوده است . (شاخص های فرهنگی عمومی کشور ۱۳۸۹ : ۵۳) در نظرسنجی مذکور ، ۸٪ از باسوادان کشور اعلام نموده اند ، که برای مطالعه از کتاب های الکترونیک استفاده می کنند، در حالی که این رقم برای باسوادان استان ، ۴٪ می باشد. (شاخص های فرهنگی عمومی کشور ۱۳۸۹ : ۵۷) استان بوشهر دارای ۴۶۳ کتابخانه با ۳/۰۶۸/۰۰۰ نسخه کتاب می باشد . کتابخانه های عمومی اعم از نهادی و مشارکتی ۷۶ مورد ، دارای ۹۹۲۰۰۰ نسخه کتاب ، کتابخانه های اختصاصی مدارس ۲۵۰ مورد ، دارای ۱/۰۰۰/۰۰۰ نسخه کتاب ، کتابخانه های اختصاصی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۲۰ مورد ، دارای ۱۰۰/۰۰۰ نسخه کتاب ، کتاب خانه های اختصاصی مساجد و حسینیه ها ۵۰ مورد ، دارای ۲۰۰/۰۰۰ نسخه کتاب ، کتابخانه های افراد و اشخاص ماندگار ۲۵ مورد ، دارای

۴۰۰/۰۰۰ نسخه کتاب، کتابخانه های تخصصی دانشگاه ها، مراکز آموزش عالی، و پژوهشگاه ها، ۴۲ مورد، دارای ۳۷۶/۰۰۰ نسخه کتاب می باشد. (بصری، ۱۳۹۶: ۲۸).

چرا علیرغم پیشینه فرهنگی درخشان استان بوشهر وضعیت کتاب و کتابخوانی در استان نامطلوب است؟
در راستای توجه به سوال اساسی فوق سوالات جانبی ذیل مورد نظر است:
- آیا در راستای تعیین اهداف توسعه فرهنگ کتابخوانی از اقشار مختلف جامعه بویژه جوانان و نوجوانان نیازسنجی دقیق و مستمر صورت میگیرد؟
- آیا اهداف توسعه فرهنگ کتابخوانی (کلی و جزئی) با دقت تعیین شده است؟
- آیا امکانات ضروری برای ترویج فرهنگ کتاب و کتابخوانی در استان وجود دارد؟
- آیا استفاده بهینه از امکانات موجود صورت گرفته است؟
- آیا مدیریت اجرایی کتابخانه های عمومی تخصص ها و مهارتهای لازم را در امر کتاب و کتابخوانی دارند؟
- آیا با استفاده از الگوی ارزیابی عوامل عملکردی و فرایندی بر کتابخانه های عمومی استان نظارت شایسته صورت میگیرد؟
صاحب نظران و کارشناسان امور فرهنگی و کتابخانه ای در راستای پاسخگویی به سوالات ذکر شده نکات زیر را مورد توجه قرار می دهند:

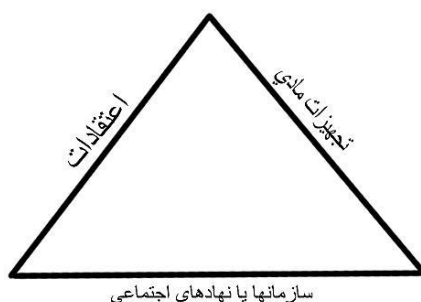
- عدم نیاز سنجی دقیق و مستمر از اقشار مختلف جامعه به ویژه کودکان و نوجوانان
- کمبود فضای مناسب کتابخانه ای که موجب بی علاقتی مردم به مراجعه و حضور در کتابخانه ها می شود .
- فرسوده بودن ساختمان ها و تجهیزات و عدم جذابیت های فضای کتابخانه ای
- کمبود کتابداران ماهر و توانمند و آشنا به وظایف خود به ویژه در حوزه کودک و نوجوان
- عدم تناسب مجموعه سازی کتابخانه ها با علایق و نیازهای استفاده برندگان
- استفاده از مدیران با جهت گیری سیاسی بدون توجه به توانمندی ها و تجارب حرفه ای مربوط به امور کتابخانه های عمومی
- فقدان برنامه های آموزشی کتابداران و روزآمد سازی آنان
- ضعف برنامه های فرهنگی برای جذب مردم به استفاده از کتابخانه های عمومی
- عدم استفاده از نظرات صاحب نظران و کارشناسان امور فرهنگی - کتابخانه ای و بی توجهی به نیازسنجی از گروه هدف و به روز نمودن منابع کتب براساس پاسخگویی به نیازهای کودکان، نوجوانان، جوانان، و دیگر اقشار جامعه
- عدم استفاده از تبلیغات رسانه ای، به ویژه صدا و سیمای استان و مطبوعات محلی برای ترویج کتابخوانی در استان
- عدم شفافیت بودجه ی کتابخانه های عمومی و وابستگی بودجه ای به شهرداری ها که به سختی محقق می شود .
- عدم توجه به مسئولین استانی به ویژه مدیریت فرهنگی استان به اداره ی کتابخانه های عمومی استان
- فقدان نظام نظارت شایسته عدم ارزیابی از عوامل عملکردی و فرآیندی
- بی توجهی به تنوع در انتخاب کتب براساس خواست و سلیقه استفاده برندگان به ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان استان که از خانواده های با تنوع فرهنگی می باشند. (بصری، ۱۳۹۶: ۱۸)

آشفته گی فرهنگی و اجتماعی (social-cultural anomia) ناشی از عواملی چون تنوع هویت فرهنگی، احساس بومی گرایی سنتی و افراطی، احساس بی توجهی مسئولان به شرایط اقتصادی، رفاهی، فرهنگی و اجتماعی استان، ضعف نظام اداری کارآمد و موثر به ویژه در حوزه های فرهنگی و اجتماعی ... منشاء کاهش انگیزه اقشار مختلف جامعه، به ویژه نوجوانان و جوانان استان در ترویج فرهنگ کتابخوانی می باشد. این پدیده وضعیت بی قاعدگی، بی هنجاری و بی ثباتی را نشان داده، که هویت فرهنگی - اجتماعی جوانان و نوجوانان را کاهش می دهد که خود عامل اساسی در کاهش علاقه مندی آنان به کتاب و کتابخوانی میباشد. در شرایط نابسامان فرهنگی و اجتماعی، جوانان و نوجوانان قادر نمی باشند بر اساس نظامی از ارزشها و هنجارهای مشترک ارتباط متقابل داشته باشند و نیازهای خود را ارضاء نمایند (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۱۳).

امیل دورکیم (Durkheim) باور داشت که در شرایط اجتماعی پایدار، افراد جامعه آرزوهای خود را از طریق هنجارهای مشخصی تنظیم و پیگیری می نمایند. با تضعیف هنجارهای اجتماعی، احساس نارضایتی اجتماعی تقویت شده که این امر موجب پیدایش آسیب های اجتماعی و بی توجهی به ارزشهای فرهنگی می شود (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۱۳).
از نظر مرتون (Merton)، آشفته‌گی فرهنگی ناشی از به هم خوردن رابطه میان اهداف فرهنگی و ابزارها و روشهای پذیرفته شده برای تحقق آنها می باشد (قلی زاده، ۱۳۹۰: ۱۲۶).

مرتون روابط اجزای فرهنگ و تعادل فرهنگی را به صورت یک مثلث و به شرح زیر بیان می کند. یک ضلع این مثلث اعتقادات یا نظریه ها است. این ضلع مجموع ساخت های نظری است که جامعه آنها را تکامل بخشیده و زاده تجربیات آن هستند و جامعه آنها را به اصرار نظام های فلسفی یا نظام های نظری و یا هر چیزی که انسانی را با انسانهای دیگر مرتبط می سازد و با تمامیت جهانی که در آن آدمی خود را باز می یابد و با آن باید توازن روحی و ارضای فکری خود را توسعه بخشد، موله ساخته است. اعتقاد که نتیجه آداب و رسوم است، فرم های رفتار را می سازد. دومین ضلع مثلث تجهیزات مادی فرهنگ است. هر فرهنگی حتی فرهنگ های اولیه ابتدایی ابزاری دارند. در عصر سنگ انسان تبر سنگی داشت. امروزه نیز مکانیزم های پیچیده الکترونیکی داریم. ضلع سوم مثلث سازمان ها یا نهادهای اجتماعی است. به بیان دیگر فرهنگ نظامی سازمان نیافته نیست. حتی در جوامع ابتدایی این فرهنگ کاملاً اختصاصی شده است. (رنجبر، ۱۳۸۰: ۱۸)

هر سه جنبه فرهنگ باید در حد عالی و با توازن کم و بیش یکسان توسعه پیدا کند.

(شکل ۱)

با استفاده از نظریات دورکیم و مرتون می توان نتیجه گیری نمود که در دهه های گذشته جامعه سنتی بوشهر تحت تاثیر تحولات سریع فرهنگی-اجتماعی مدیریت ناشی از عوامل و شرایط ذکر شده، در نا بسامانی فرهنگی شده، که موجب تضعیف شناخت فرهنگ عمومی استان بویژه در امور کتاب و کتابخوانی شده است. ضعف شناخت فرهنگی نوجوانان موجب کاهش علاقه مندی آنان به کتاب و کتابخوانی گردیده است که نقش کلیدی در کاهش رفتارها و مهارتهای مربوط به استفاده از کتابخانه ی عمومی و اختصاصی می شود. همانطور که برونز و دابسون (۱۹۸۴) اشاره نمودند، رابطه متقابل میان نظام شناختی، نظام عاطفی، نظام روانی حرکتی افراد جامعه وجود دارد که مبین پدیده بی توجهی آنان به امور کتاب و کتابخوانی میباشد. یافته های تحقیقات و مطالعات نشان میدهد که بی توجهی به امور کتابخوانی در استاهای دیگر نیز بطور جدی به عنوان مانع توسعه فرهنگی بوده که نمونه بشرح زیر ارایه میگردد:

به عنوان نمونه در استان هرمزگان ۳۳٪ از افراد باسواد اعلام نمودند که در سال قبل مطالعه نموده اند. با توجه به اینکه نرخ باسواد در استان هرمزگان ۷۵٪ می باشد ولیکن درصد واقعی مطالعه کنندگان در این استان ۲۷٪ بوده است. در صورتیکه درصد مطالعه افراد باسواد در کشور ۵۳ درصد میباشد تفاوت درصد مطالعه کنندگان در استان هرمزگان با کشور گویای پایین بودن درصد مطالعه در این استان میباشد. بعلاوه زمان مطالعه در کشور ۱۱۸ دقیقه در هفته بوده در حالی که این رقم برای مردم استان هرمزگان ۶۰ دقیقه میباشد و نسبت به کشور بسیار پایین است.

بررسی ساختاری فرهنگ کتابخوانی به مدیران، برنامه ریزان و کارشناسان فرهنگی استان کمک می نماید تا در جهت ارتقاء شناخت فرهنگی اقشار مختلف جامعه نسبت به ضرورت کتابخوانی برنامه ریزهای لازم را طرح و تدوین نموده که این امر موجب علاقه مندی آنان به افزایش زمان مطالعه در برنامه اوقات فراغت گردد.

نگارنده در این نوشتار میکوشد تا با بررسی ساختاری، شرایط و زمینه های فرهنگی موثر بر ترویج فرهنگ کتابخوانی را در استان مورد توجه قرار داده و سپس راهکارها و پیشنهادات را به منظور توسعه فرهنگ کتابخوانی در استان ارائه نماید. هدف اصلی نگارش مقاله ارتقای فرهنگ کتابخوانی بوده، که در راستای پیگیری آن، تعیین اهداف توسعه فرهنگ کتابخوانی، استفاده بهینه از امکانات و منابع، تقویت مدیریت کارآ و موثر کتابخانه ها، و تقویت نظارت شایسته با استفاده از ارزیابی عوامل عملکردی و فرآیندی مورد توجه می باشند.

مبانی نظری تحقیق:

با استفاده از الگوی ساختاری عوامل موثر بر ترویج فرهنگ کتابخوانی در استان شامل نیازسنجی از اقشار جامعه، هدفگذاری، استفاده بهینه از امکانات و منابع، تخصصی نمودن مدیریت اجرایی کتابخانه ها، ارزیابی از فعالیت و خدمات کتابخانه ای بر اساس عوامل عملکردی و فرآیندی بوده که در راستای الگوی ذکر شده دیدگاهها و نظریات اندیشمندان در این زمینه ارائه میگردد:

فرهنگ

فرهنگ به تعبیر گسترده آن عبارت است از نظام مشترکی از باورها، ارزش ها، رسم ها، رفتارها، و مصنوعات که اعضای یک جامعه در تطبیق با جهانشان و در رابطه با یکدیگر به کار می برند و از راه آموزش از نسلی به نسل دیگر انتقال می یابد. در یک تعریف ساده از فرهنگ به عنوان "میراث ملی" یاد شده است. امروزه فرهنگ بر همه ابزارهایی که در اختیار افراد جامعه است و نیز به تمامی آداب و رسوم، معتقدات، علوم، هنرها و سازمان های اجتماعی که در یک جامعه وجود دارد، اطلاق می شود. (قلی زاده، ۱۳۹۰: ۱۵)

فرهنگ را می توان مظهر همه ارزش ها و وسایلی دانست که به کمک آن انسان ها به طور انفرادی یا دسته جمعی می کوشند تا جبر زندگی و محیط را با خواست های آزادی و خرد انسانی سازگار کنند و از آن راه زندگی و ارتباط خود را با جهان زیباتر و پویاتر سازند.

توسعه

مفهوم توسعه یکی از پیچیده ترین مفاهیم بشری است. هنگامی که ما از جامعه توسعه یافته یا توسعه نیافته یاد می کنیم منظور واقعی ما از این ویژگی چیست؟ آیا توسعه یک روند است، یا اینکه تکامل و ترقی است؟ آیا رشد اقتصادی جامعه ای را می توان به مفهوم توسعه آن جامعه پذیرفت؟ آیا مدرنیزه شدن جامعه ای به معنای توسعه یافتگی است یا پذیرفتن فرهنگ غربی نشانه توسعه است؟

اگر چه در ابتدا توسعه را یک پدیده عینی اجتماعی - اقتصادی تعریف می کردند، ولی امری پیچیده، چند بعدی و کل نگرانه ای فراتر از توسعه صرف اقتصادی است و به سادگی نمی توان با شاخص های کمی نظیر درآمد سرانه، ازدیاد پس انداز و سرمایه گذاری، با انتقال تکنولوژی پیشرفته از جوامع مدرن به کشورهای جهان سوم اندازه گیری کرد. چرا که علاوه بر بهبود وضع اقتصادی و ترقی سطح تکنولوژی و ازدیاد ثروت ملی، بایستی تغییرات اساسی کیفی در ساخت اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پدید آید. توسعه متوازن فقط با تلفیق و ادغام عوامل فرهنگی در استراتژی های طرح ممکن است. در نتیجه این استراتژی ها همیشه باید با توجه به زمینه های فرهنگی، اجتماعی و تاریخی هر جامعه تعیین گردند. یعنی هدف توسعه دیگر نمی تواند صرفاً اقتصادی و بالا بردن نرخ تولید ناخالص ملی و درآمد سرانه باشد، بلکه توسعه فرآیندی از تغییر و دگرگونی است که نه تنها در زمینه اقتصادی بلکه در زمینه سیستم اجتماعی، سازمان سیاسی و بالاخره ضوابطی که رفتارهای انسانی را در جامعه رهبری می کند، نیز اثر می گذارد به عبارتی دیگر "توسعه به معنای ارتقاء مستمر کل جامعه و نظام اجتماعی به سوی زندگی بهتر و یا انسانی تر است."

اجزای خاص این زندگی بهتر هر چه باشد، توسعه در کلیه جوامع باید حداقل دارای سه هدف زیر باشد:

(الف) توسعه اقتصادی: توسعه اقتصادی عبارت است از رشد مداوم اقتصادی یک جامعه و بهبود وضعیت رفاهی افراد جامعه، که ناشی از دگرگونی و تحول در بنیان های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، علمی و فرهنگی جامعه است.

(ب) توسعه سیاسی: توسعه سیاسی چنان دامنه دار است که «دموکراسی، هویت، نفوذ، توزیع، همبستگی، برابری، ثبات، مشروعیت، مشارکت، بسیج، نهادی کردن، قابلیت، عقلایی کردن، امنیت، رفاه، عدالت و آزادی» را دربردارد.

(ج) توسعه فرهنگی: توسعه فرهنگی به معنای حفظ هویت فرهنگی است و مفهوم حفظ هویت فرهنگی نیز پرهیز از تحول فرهنگی بر اساس درس گرفتن از جوامع پیشرفته تر نمی باشد بلکه بایستی با حفظ هویت فرهنگی به آرمانهای نوسازی نیز متمسک شد، چرا که این آرمان ها زمینه های توسعه رادر جوامع سنتی فراهم می آورد. (روکزبرو، ۱۳۷۰)

توسعه پایدار:

توسعه پایدار توسعه ای است که نیازهای زمان حال را بدون اینکه توانایی های نسل آینده را در تامین نیازهایشان به مخاطره اندازد، فراهم میکند. عده ای دیگر آن را مفهوم جدیدی از رشد قلمداد کردند که عدالت و امکانات زندگی را برای تمامی جهانیان و نه برای تعداد اندکی از افراد برگزیده به ارمغان می آورد. در کل توسعه پایدار به عنوان یک فرایند لازمه بهبود و پیشرفت است، فرایندی که اساس بهبود وضعیت و از بین برنده کاستی های اجتماعی - فرهنگی جوامع است و نیروی محرکه پیشرفت متعادل، متناسب و هماهنگ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تمام کشورها می باشد. (روکزبرو، ۱۳۷۰)

توسعه فرهنگی

توسعه فرهنگی ترکیبی از دو واژه «توسعه» و «فرهنگی» است. هر دو واژه مفهوم خاص خود را دارند و در متون و نوشتارهای موجود، هر کس با رویکردهای متفاوت به آن پرداخته و در نتیجه تاکنون تعاریف متعددی برای آنها آمده است.

وقتی این واژه (توسعه) با واژه ای مثل «فرهنگ» همراه می شود، یافتن شاخص های مشخص برای آن با دیدگاه ها و نظرهای متعددی روبرو می گردد. چرا که با وجود تمام مشابهت هایی که در تعریف متخصصان حوزه های فرهنگی از فرهنگ وجود دارد، اتفاق نظر کاملی در جزییات تعریف فرهنگ وجود ندارد و نگرش های چند گانه ای به مسائل فرهنگی و در نتیجه توسعه فرهنگی موجود است.

همان طور که در تعریف فرهنگ بیان کردیم، فرهنگ عبارت است از هر آنچه در جامعه ای معین کسب می کنیم، می آموزیم و می توانیم انتقال دهیم.

بنابر تعاریف بیان شده توسعه فرهنگی عبارت است از رشد آگاهی ها، قابلیت ها و امکانات هر قوم در برآوردن نیازهای مادی و معنوی. بنا بر تعریف دیگر، توسعه فرهنگی عبارت است از نشای بذر فرهنگ بومی در تک تک افراد جامعه و تلاش در رشد و پرورش این بذر تا آنجا که امکانات خدادادی هر فرد میسر می سازد و علاوه بر آن فراهم آوردن شرایط تعامل مطلوب بین فرهنگ بومی و فرهنگ غیر بومی به منظور دستیابی به فرهنگی غنی تر و پربارتر که کیفیت مادی و معنوی زندگی را با شدت بیشتر، پیش برد.

امروزه نقش زیربنایی فرهنگ در همه تحولات اجتماعی، اقتصادی، و سیاسی برای دولت ها تعریف شده است. از این رو در برنامه ریزی ها بخش ویژه فرهنگ در نظر گرفته می شود.

با توجه به حساسیت های فرهنگی برنامه ریزان نظام، همواره سعی بر این بوده است که نقش و اهمیت فرهنگ در همه قانون گذاری ها و برنامه ریزی ها در نظر گرفته شود.

توسعه فرهنگی جزئی از مفهوم توسعه است، اما این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که دستیابی به توسعه فرهنگی به مراتب دشوارتر از توسعه در دیگر بخش ها، نظیر توسعه اقتصادی و سیاسی است. توسعه فرهنگی از فرایندهایی است که هرگز نمی توان آن را به شکل سطحی و کوتاه مدت در جامعه مطرح کرد، زیرا این مقوله به زیرساخت های محکم و مداوم فکری نیاز دارد. در حقیقت توسعه فرهنگی زمانی در جامعه ای تحقق می یابد که ذهنیت افراد آن جامعه متحول شده و همگان به امکانات فرهنگی موجود در جامعه به شکل یکسان دسترسی داشته باشند. (قلی زاده، ۱۳۹۰: ۱۶۹).

توسعه فرهنگی را میتوان فراهم آوردن امکانات آفرینندگی فرهنگی و هنری بر پایه مشارکت تمامی افراد جامعه توصیف کرد که به فرد برای جستجوی خلاقیت کمک می کند. اندیشه توسعه فرهنگی و هنری در واقع دارای سه جهت اصلی است: یکی گسترش مفهوم توسعه اقتصادی، که تاکنون مفهوم محدودی بوده است به عبارت دیگر بعد از توسعه اقتصادی زیادی که سراسر دنیا پیدا شد به این نتیجه رسیدند که توسعه اقتصادی به تنهایی نمی تواند توسعه فرهنگی را تعیین کند. جهت دوم این است که در توسعه فرهنگی باید فرهنگ را تعمیم داد و امکان مشارکت خلاق تمام افراد جامعه را در فرهنگ سازی فراهم کرد. جهت سوم سیاست فرهنگی است. سیاست فرهنگی به این معنا نیست که دولت مستقیماً بر ارزش های فرهنگی اثر بگذارد، یا نقش داور را ایفا کند. بلکه به معنی برنامه ریزی و پیش بینی و فراهم کردن امکانات توسعه فرهنگی است. پس هدف از رشد و توسعه فرهنگی در یک جامعه باید این باشد که افراد را برای مواجهه با دگرگونی سریع تکنولوژی و نظام اقتصادی آماده سازد، تا آنجا که انسان ها از توسعه مادی بهره مند شوند و نه اینکه از آن رنجور گردند و همچنین مفهوم کلی توسعه فرهنگی این است که افراد را برای بدست آوردن شخصیت و اصالت و فضیلت لازم جهت پذیرش کامل زندگانی یاری دهند. (قلی زاده، ۱۳۹۰: ۱۹۴-۱۷۷).

ابراهام میلز اجزای چرخه و مدار فرهنگی - اجتماعی و نوزایی و چگونگی عملکرد آن به شرح زیر تفسیر می نماید: است. الف) رسانه های گروهی (کتاب و مطبوعات - سینما و تئاتر - رادیو و تلویزیون) با تغذیه از حافظه فرهنگی - اجتماعی و اطلاعات و اخبار رویدادهای اجتماعی و هماهنگ با مدیریت و تصمیم گیری حاکم بر جامعه فعالیت می کنند. آنها آنچه را که از حافظه فرهنگی - اجتماعی جامعه دریافت می کنند ساده و قابل فهم می سازند و با شیوه های مختلف آنها را به پیام های فرهنگی مبدل کرده و پخش می کنند.

ب) این پیام های فرهنگی توسط گروه نخبگان مورد استفاده قرار می گیرد. آنان با استفاده از مصالح آن پیام ها، اندیشه ها و احساس های تازه ای خلق می کنند. رشد فرهنگی ناشی از افزایش ظرفیت نوآوری و آفرینندگی همه افراد جامعه است، ولی گروه نخبگان سهم بیشتری از افراد عادی دارند.

ج) گروه سرآمدان و نخبگان پس از خلق اندیشه های تازه برای نشر آنها از ابزارهای گفتگو و تبادل فکری خاص خود استفاده می کنند. این ابزارهای درون گروهی نظیر مجلات تخصصی و کتابهای علمی کم تیراژ در حوزه های کوچک روشنفکران نقد و ارزیابی می شود و بعد از گذشتن از این صافی در یک نوع حافظه جمعی بزرگ ضبط می شود. این حافظه جمعی چیست؟ کتابخانه ها، موزه ها، آرشیوها، بانک های اطلاعاتی و تمام مراکزی که اطلاعات فرهنگی و هنری در آنها نگهداری می شود.

د) رسانه های گروهی بار دیگر از منابع فوق یعنی کتابخانه ها، موزه ها، نمایشگاه ها و آرشیو ها و ... برای تهیه برنامه ها و مطالب خود تغذیه می کنند و بار دیگر این مطالب را به صورت پیام های فرهنگی به درون جامعه می فرستند.

آنچه در این چرخه اهمیت زیاد دارد، سرعت گردش آن است. هر چه گردش این چرخه زیادتر و سریعتر باشد آن فرهنگ پویا تر است. در جوامع صنعتی سرعت گردش این چرخه بسیار زیاد است. کتابخانه ها، بانک های اطلاعاتی و آرشیوها و وسایل ارتباط جمعی در حکم اتصالاتی هستند که جامعه کل یا محیط بزرگ را با محیط کوچک یا جامعه روشنفکران متصل می کنند و یکی از عوامل اصلی نوزایی و خلاقیت و در نتیجه عامل تحرک و پیش برنده توسعه فرهنگی است. در جوامع ایستا که عموماً غیر صنعتی هستند، سرعت گردش این چرخه بسیار ضعیف است و در نتیجه فرهنگ آن جامعه از پویایی بهره مند نبوده و سرعت پیشرفت علم و دانش و نوآوری آن نیز اندک است. (مرادی، ۱۳۶۹: ۵۴)

اصول توسعه فرهنگی

۱- در انجام این مهم آموزش و پرورش (به معنای وسیع آن) نقش بزرگی در سرعت بخشیدن به گردش چرخه فرهنگی و ایجاد تعادل فرهنگی بر عهده دارد.

۲- توسعه زمانی تحقق می یابد که علم به فرهنگ تبدیل شود. علوم و فنون در درجه نخست دستاورد فرهنگ خاصی هستند. فرهنگ، سرچشمه شناخت های علمی است، و دستاورد های علمی به نوبه خود بر فرهنگ تاثیر می گذارند و آن را

متحول می کنند. شناخت علمی باید در خود کشور پدید آید، باید درون زا باشد و از فعالیت پژوهشی افراد بومی و متناسب با ارزش های فرهنگی جامعه ریشه گرفته باشد.

۳- هر چه سرعت چرخه فرهنگی بیشتر باشد، آن فرهنگ غنی تر می گردد. در این راه وسایل ارتباط جمعی از جمله کتاب و مطبوعات (که جزء لاینفک هر کتابخانه هستند) تقویت گردند.

۴- همپای تقویت صنعت نشر کتاب و مطبوعات لازم است که کتابخانه ها نیز تقویت گردند. مخصوصاً که کتابخانه های ایران از نظر گاه های مختلف در مضیقه هستند. از نظر نیروی انسانی متخصص و نیمه متخصص، روزآمد بودن مجموعه ها، وضعیت قوانین، بنیه مالی و علی الخصوص بحث مدیریتی کتابخانه. (روکزبرو، ۱۳۷۰: ۷۱)

فرهنگ کتابخوانی:

منظور از فرهنگ کتابخوانی، نقش آفرینی کتاب در محورهای فرهنگی است. آدمی برای داشتن یک زندگی سعادتمند، نیازمند بینش و آگاهی است و آموخته هایی که از طریق مطالعه کسب می شوند، مقدمه ای برای زندگی هستند. مطالعه یکی از مهم ترین راه های زندگی سعادت‌مندانه است. انسان برای موفقیت و نیل به سعادت در زندگی، به الگوهای رفتاری نیازمند است. وجود حس همانند سازی در انسان و نیاز به الگوهای رفتاری، ایجاب می کند که به الگوهای شایسته ای دسترسی داشته باشد تا بدین وسیله شخصیت و رفتار خود را شکل دهد. الگوهایی که به وسیله ی کتاب معرفی می شوند، نقش مهمی را در شکل دادن به شخصیت انسان ایفا می کنند. (بصری، ۱۳۹۶: ۱۸)

کتابخانه و نقش آن در توسعه

در عصر حاضر کتابخانه سهم بسزایی در توسعه اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه داشته و نقش مهمی در حفظ و پیشرفت فرهنگ، آموزش رسمی و خود آموزی و غنی کردن اوقات فراغت ایفا کرده است. کتابخانه با مبادله دانش سرو کار دارد و با تدارک اطلاعات آماده و بسته بندی شده از طریق ابزاری مشتری پسند به انتقال و مبادله دانش یاری رسانده است. کتابخانه در جامعه ای که دانش و وسایل ارتباطی آن در حال پیچیده شدن است باید نقش وسیعتری ایفا کند. نقش دیگر کتابخانه ارائه خدمات اطلاع رسانی است. کتابخانه های امروزی با بکارگیری تکنولوژی های پیشرفته قادر هستند وظیفه اطلاع رسانی و اشاعه اطلاعات را به بهترین و سریعترین نحو انجام دهند. خلاصه کلام اینکه در سیاست گذاری و برنامه ریزی ملی ارتباط، توسعه و عمران، کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی را چه در بخش عمومی و چه در بخش خصوصی باید مد نظر داشت. کتابخانه ها از اندام های پیکر برنامه ریزی ملی هستند و رشد فردی اعضای جامعه در گرو آن است که به چه نحو از دستاوردهای جامعه بشری آگاه شوند و به عنوان افرادی آگاه چگونه در کار جامعه شرکت جویند، (داداش زاده، ۱۳۸۳: ۶۲)

نقش کتابخانه در توسعه فرهنگی

مقوله هایی که در بخش فرهنگ برنامه های توسعه همواره به آن پرداخته شده است، مقوله کتاب و کتابخانه است. گردآوری، ذخیره و اشاعه کتاب یا اطلاعات، در کتابخانه ها انجام می شود. هر کتابخانه بسته به وظایف و اهداف خود سعی در برآوردن نیازهای اطلاعاتی مخاطبان خود دارد. مهم ترین نهادی که در هر کشور موظف است به نیازهای فرهنگی و اطلاعاتی همه اقشار جامعه بدون در نظر گرفتن سن، جنس، مذهب، شغل، میزان تحصیلات، و دیگر خصوصیات و توانایی های فردی پاسخ دهد، کتابخانه است. حضور کتابخانه در جامعه یک مرجع فرهنگی برای انسان ها تلقی می شود. نقش این مرجع فرهنگی این است که با قرار دادن افکار، عقاید، و حاصل اندیشه های خلاق در کنار یکدیگر، وسیله ای برای ایجاد علاقه به مطالعه و تحقیق برای افراد جامعه پدید آورد. نقش کتابخانه ها را به عنوان یک نهاد فرهنگی در توسعه این بخش نمی توان نادیده گرفت. کتابخانه دروازه ای است به سوی دانش که شرایط اساسی را برای یادگیری مداوم، تصمیم گیری مستقل، و توسعه فرهنگی افراد و گروه های اجتماعی فراهم می آورد. علاوه بر این ها منابع موجود در کتابخانه باید انعکاس دهنده گونه های مختلف فرهنگ های ارائه شده در جامعه باشد و باید مواد خواندنی را به همان زبان هایی ارائه کند که در جوامع محلی به آنها تکلم می شود. از دیگر مقوله های مرتبط با فرهنگ هر جامعه آثار مکتوب به جا مانده از ادبیات و به عبارت دیگر فرهنگ مکتوب آن کشور است. در واقع ادبیات هر کشور یکی از ارزشمندترین میراث های فرهنگی آن کشور است که ترویج و اشاعه آن می تواند نقش

موثرتری در ترویج فرهنگ کتابخوانی آن جامعه داشته باشد. این آثار و آثار دیگر در موضوعات مختلف در کتابخانه ها حفظ، سازماندهی و اشاعه می شوند. از دیر باز گفته اند که کتابخانه جزء مراکز فرهنگی است و دارای دو وجه فرهنگی و اطلاعاتی است. وظیفه اطلاع رسانی کتابخانه از طریق محلی که کلیه آثار مربوط به کتابخانه در آن وجود دارد، انجام می گیرد. (داداش زاده، ۱۳۸۳: ۳۹)

مشارکت فناوری های اطلاع رسانی نوین و نقش کتابخانه ها در راستای پیشبرد اهداف فرهنگی

اطلاع رسانی نوین با استفاده بهینه از فناوری های نو ظهور اطلاعات و ارتباطات، به کتابخانه در پیشبرد توسعه فرهنگی کمک های شایانی نموده است که عبارتند از:

1. گسترش دسترسی به اطلاعات
2. سرعت دسترسی به اطلاعات
3. دسترسی به اطلاعات روزآمد
4. دسترسی به اطلاعات بیشتر
5. دسترسی همزمان به شکل های مختلف اطلاعات
6. سهولت تولید، ذخیره و بازیابی اطلاعات
7. آموزش از راه دور
8. اطلاع رسانی درباره اطلاع رسانی (شناساندن چهره واقعی علم اطلاع رسانی و کاربردهای آن به آحاد جامعه)

کتابخانه و نقش آن در بالا بردن عادت مطالعه

عادت به مطالعه در پیشبرد توسعه فرهنگی نقشی بسزا ایفا می کند. اینکه انسان چرا مطالعه می کند و به آنها نیاز دارد دلایل متعددی دارد که مهمترین آنها عبارتند از:

- ۱- برای ادای فرائض دینی
 - ۲- پر کردن اوقات فراغت
 - ۳- دستیابی به اطلاعات روزآمد
 - ۴- توسعه مهارت های حرفه ای
 - ۵- برای اصلاح نیازهای خویشتن
 - ۶- برای ارضای نیازهای ذهنی و روحی
- هر فرد در طول حیات خویش متاثر از محیط اطراف است که همانا جامعه و فرهنگ از آن جمله است و اینها به عادت و رفتارهای او شکل بخشیده و شخصیت وی را می سازد. تقریباً در تمامی جوامع عوامل متعددی در عادت مطالعه موثرند که مهمترین آنها عبارتند از:

- ۱- کتابخانه ۲- جامعه ۳- تحصیلات و سطح آگاهی ۴- رسانه ها اعم از مکتوب و دیداری- شنیداری ۵- تاثیر نظام های حکومتی.

همانطور که از گروه بندی بالا معلوم می شود، کتابخانه می تواند نقش اساسی در توسعه عادت به مطالعه داشته باشد. زیرا همچون پناهگاه امن اجتماعی، در محیطی سالم، محتوای منابع و اطلاعات مورد نیاز را به صورت نظام مند در اختیار جامعه قرار داده و با الگوسازی، عادت مطالعه را در سطح جامعه توسعه می دهد. توسعه کمی و کیفی کتابخانه ها، بویژه کتابخانه هایی که در سطح گسترده ای با جامعه در ارتباطند در توسعه عادت به مطالعه نقش بسزایی ایفا می کند. (صافی، ۱۳۸۹: ۳۴)

نقش اطلاعات، اطلاع رسانی و کتابخانه ها در توسعه پایدار

جامعه ایران با وجود فرهنگ غنی ایرانی و اسلامی و تمدن چند هزار ساله از قابلیت کافی برای حرکت به سوی توسعه پایدار برخوردار است. در طراحی ایران آینده باید از تمامی امکانات ملی سود جست. فرایند توسعه پایدار عزم ملی و مشارکت تمامی

نهادهای اجتماعی را طلب می کند. یکی از نهادهایی که به نظر می رسد نقش قابل ملاحظه ای در ایجاد توسعه پایدار داشته باشد کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی است.

می دانیم که اطلاعات در حال حاضر ابزار اقتدار و یکی از عناصر بنیادی توسعه است. بشر امروزی در تمامی عرصه های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و علمی متکی به اطلاعات است. همه سطوح جامعه نیازمند اطلاعات هستند. هر نظامی که خواستار تحول و پویایی است ناگزیر است از اطلاعات بهره مند باشد به ویژه در حال حاضر که سرعت توسعه فزاینده گشته است، اطلاعات به عنوان نیروی بالقوه توسعه نقش برجسته تری در جامعه به عهده دارد.

بسیاری از کشورها بواسطه درک اهمیت ارزش اطلاعات و تاثیرگذاری آن بر جامعه، سرمایه گذاری قابل ملاحظه ای در امر اطلاع رسانی کرده اند. مثل مالزی. به یقین می توان گفت که همگان بر اصل فایده مندی اطلاعات متفق القولند. همه اذعان دارند اطلاعات نیروی تفکر و ابتکار و اساس توسعه کشورها به شمار می رود. دسترسی به دانش و اطلاعات و ارتباطات پیشرفته به عنوان یکی از مولفه ها و شاخص های رشد جوامع تلقی می شود. (سالاری، ۱۳۸۱: ۸۱)

نقش کتابخانه ها در کاهش آسیب های فرهنگی

رواج فناوری های جدید می تواند اثرات مخربی بر فرهنگ جوامع داشته باشد و کارایی ابزارهای فرهنگی موجود را در معرض تهدید جدی قرار داده است. افزایش تحمیل های فرهنگ در جامعه با استفاده از رسانه های ماهواره ای، اینترنت و از این قبیل جایگزین کردن اخلاقیات و الگوهای خاص معایر دین و سنن اجتماعی جامعه ایرانی در ذهن مردم، به ویژه جوانان مانند دین ستیزی و اخلاق مصرفی که موجب پرداخت تاوان های اجتماعی بزرگی چون عدم تعادل، افزایش بزهکاری و جرم و جنایت و مافیا، مواد مخدر و امثال آن می شود.

در آسیب شناسی فرهنگی به پدیده «بحران هویت» برخورد می کنیم؛ و آن هنگامی است که بین اجزای مختلف فرهنگ، ناهماهنگی غیر منطقی رخ دهد و جامعه نسبت به هنجارها، ارزش ها، اعتقادات و بطور کلی میراث فرهنگی خود حساس شود یا دچار تعارض گردد. وقتی به هر دلیل، هماهنگی بین قسمتهای مختلف جامعه از بین رود و مرزها معلوم نباشد، جامعه دچار گسستگی در باورها می گردد و به جای پاس داشتن میراث فرهنگی و حرمت نهادن به آن به جنگ و تعارض به آنها بپردازد، بحران فرهنگی رخ می نماید.

مسائلی که باعث بوجود آمدن چنین بحرانی در فرهنگ یک جامعه می گردند به شرح زیر می باشند:

- ۱- تعارضات قومی

- ۲- سنت و تجدد (تأخر فرهنگی)

- ۳- آنومی (بی هنجاری و بی قانونی مخصوصاً در بین نسل جوان جامعه)

- ۴- پدیده جهانی شدن (داداش زاده، ۱۳۸۳: ۵۶)

بیهوده نیست که همه آنهايي که درصدد استیلا بر کشورها هستند، ابتدا شهرها را از بین می بردند و سپس در راستای انقطاع آنان با فرهنگ گذشته شان معمولاً از آتش زدن کتابخانه ها آغاز می کردند. اطلاعات دیجیتال، توسعه شبکه های اطلاع رسانی و تحول ایجاد شده توسط تکنولوژی در کتابخانه ها، بر جامعه اطلاعاتی تأثیر شگرفی گذاشته است. اینترنت فناوری هایی است که امروزه بسیاری از افراد در سراسر جهان از آن استفاده می کنند، بنابراین می توان آن را برای بیان فرهنگ ها و اندیشه ها به کار گرفت. استفاده صحیح از این فناوری سطح گفتگوی تمدن ها را در میان ملل مختلف ارتقاء می بخشد. شبکه جهانی وب، پست الکترونیک، گروه های مباحثه و خبری، گفتگوهای تخصصی فهرست های پستی از جمله خدمات اینترنت به شمار می آیند که با از میان برداشتن فواصل فیزیکی میان ملل و اقوام مختلف، امکان بیان و شناخت فرهنگ ها را هموار ساخته است.

فن آوری اینترنت، شیوه های سنتی اشاعه اطلاعات فرهنگی را در کتابخانه ها دچار تغییر و تحول اساسی کرده و دستاوردهای نوینی را برای ارتقای سطح تعاملات اجتماعی و فرهنگی در سراسر جهان به ارمغان آورده است.

اگر کتابخانه ها و موزه ها را یکی از مهمترین و حیاتی ترین منابع فرهنگی هر کشور به شمار آوریم که از طریق آنها می توان به طیف وسیعی از اطلاعات درباره فرهنگ ملل و اقوام مختلف دسترسی پیدا کرد، طرح ایجاد کتابخانه های دیجیتال و موزه های مجازی ارزش واقعی خود را خواهند یافت. بنابراین مسولان کتابخانه ها، آرشيو ها و موزه ها نیز باید نقش فعالی در شناسایی، گردآوری، سازماندهی، و اشاعه اطلاعات فرهنگی از طریق اینترنت و فناوری های نوظهور بخصوص کتابخانه های دیجیتال ایجاد کنند. (نجاتی حسینی، ۱۳۷۹: ۹۱)

عوامل و شرایط موجب وضعیت نامطلوب کتاب و کتابخوانی در استان شده، که مهمترین آنها عبارتند از:

دلایل فرهنگی-اجتماعی: با توجه به حوزه های فرهنگی متنوع در استان، به ویژه در شهر بوشهر که تنوع فرهنگ ناشی از حضور ساکنان پایگاه هوایی، پایگاه دریایی، نیروگاه هسته ای، مناطق ویژه، ...، تبدیل به تضادهای فرهنگی شده است. فقدان مفاخر فرهنگی که بتوانند نقش الگودهی فرهنگی را ایفا نمایند. وجود آسیب های اجتماعی موجب بی تفاوتی فرهنگی، به ویژه میان نوجوانان و جوانان استان شده است. به علاوه، عدم سازگاری ساختارهای ارزشی کنشگر با اعیان، الگوها و شناسه های فرهنگی، موجب بی تفاوتی فرهنگی شده است.

دلایل جغرافیایی-جمعیتی: با توجه به نرخ بالای رشد ناشی از مهاجرت نیروی انسانی از مناطق مختلف کشور به استان، به ویژه در مناطق شهری، احساس هویت در میان اقشار مختلف، تضعیف شده و به احساس عدم مسئولیت در برابر واقعیت های بومی استان، تبدیل شده است.

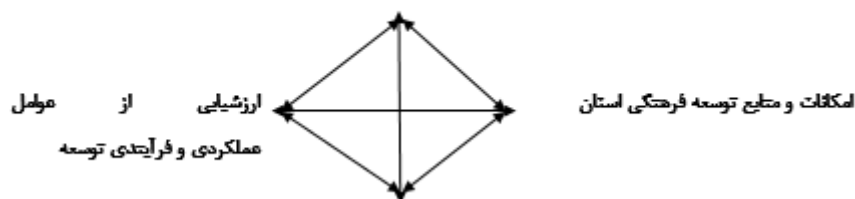
دلایل اقتصادی: درآمد بالای نیروی کار در استان، به ویژه برای مشاغل واسطه ای و دلالی، ذهنیت نوجوانان و جوانان استان را نسبت به ارزش های غیر مادی (معنوی) بی تفاوت نموده، که موجب بی توجهی به اهمیت و ضرورت نقش مطالعه در موفقیت آنان شده است. به دلیل قیمت بالای کتاب، خرید کتاب در سبب زندگی خانوادگی ها جایگاهی ندارد.

دلایل مدیریتی-اجرایی: ناهماهنگی مدیریت فرهنگی در استان و ترویج اقدامات موازی و خنثی کننده از طرف سازمان ها و ادارات فرهنگی در حوزه کتاب و کتابخوانی شده، که منتهی به فقدان راهبرد های موثر از طرف آنان به منظور ترویج فرهنگ مطالعه در میان نوجوانان و جوانان استان شده است.

علاوه بر دلایل بالا، عواملی چون استفاده از کتابخانه های عمومی به عنوان قرائت خانه کتاب های درسی و کنکور برای نوجوانان و جوانان، تبدیل دانش آموزان به عامل درس خوانی، عدم جایگاه کتاب در اوقات فراغت نوجوانان و جوانان، عدم نیازسنجی از آنها به منظور انتخاب کتاب برای کتابخانه ها، ... موجب تضعیف مطالعات غیر درسی و استفاده از کتابخانه در میان آنان شده است. مجموعه نظام روابط میان کنشگران موجب پایداری نقش آفرینی عوامل بالا بر وضعیت نامطلوب کتابخوانی و کتابخانه در استان شده است. استمرار عواملی چون تضادهای فرهنگی، ضعف مفاخر و الگوهای فرهنگی، ضعف هویت فرهنگی، نرخ بالای مهاجرت به استان، برتری ارزشهای مادی نسبت به ارزشهای معنوی (غیر مادی) ناهماهنگی مدیریت فرهنگی، بی توجهی به نیازسنجی نوجوانان و جوانان در انتخاب و خرید کتاب برای کتابخانه های عمومی، بی توجهی به محتوای اوقات فراغت آنان، تبدیل کتابخانه های عمومی به قرائت خانه های کنکور، ... موجب تداوم وضعیت مذکور در استان شده است.

با استفاده از الگوهای تحلیلی-ساختاری توسعه ی فرهنگی، تحلیل شرایط تاثیرگذار بر وضعیت کتاب و کتاب خوانی در استان، تسهیل شده، و امکان ارائه راهبردهای ترویج کتاب و کتابخوانی در تعیین اهداف توسعه فرهنگی استان، تعیین نقش افزایش کتابخانه های عمومی، اختصاصی و مدارس در تقویت و بهینه سازی امکانات و منابع فرهنگی (انسانی، فضاهای فرهنگی، تامین اعتبارات کافی برای خرید کتابخانه ای و خرید کتاب، محتوای کتب، ...) ارزشیابی از عوامل (شاخص ها و شناسه های عملکردی و عوامل (شاخص ها و شناسه های) فرآیندی، نقش ترویج کتاب و کتابخوانی و افزایش تعداد کتابخانه های عمومی، اختصاصی، و مدارس را در توسعه ی فرهنگی استان، اهمیت داشته، که با تاکید بر وضعیت کتاب و کتابخوانی در استان به صورت زیر نشان داده می شود:

نیازسنجی از مخاطبان ← اهداف توسعه فرهنگی استان (نوجوانان و جوانان) و آگاه سازی آنان

مدیریت و عوامل اجرایی توسعه فرهنگی استان

در الگوی بالا مخاطبان (گروه هدف) توسعه فرهنگی استان با تاکید بر کتاب و کتاب خوانی همه اقدار جامعه ، به ویژه نوجوانان و جوانان استان می باشد.

نتیجه گیری:

بر اساس رویکرد ساختاری و با استفاده از مباحث نظری و بررسی های انجام شده در استان میتوان چنین نتیجه گرفت که ناهماهنگی ساختاری میان عوامل موثر بر ترویج فرهنگ کتابخوانی به عنوان مهمترین عامل تضعیف کننده توسعه فرهنگی بر کتابخوانی می باشد. ناهماهنگی میان اهداف، امکانات و منابع مدیریت اجرایی بی توجهی به عوامل عملکردی و فرآیندی در جریان ارزشیابی و نظارت ،... موجب کمرنگ شدن توجه به فرهنگ کتابخوانی در استان گردیده است. با توجه به نظریات جامعه شناسانی چون دورکیم و مرتون استان بوشهر به عنوان یک استان مرزی دارای صنایع نفت و گاز، و ظرفیت های مربوط به ساخت و ساز در امور نظامی و انرژی هسته ای می باشد که موجب جذب نیروهای غیر بومی در حوزه های تخصصی و مهارتی استان گردیده که این امر باعث تضعیف هویت فرهنگ بومی میگردد و در نتیجه شرایط انسجام فرهنگی مناسب برای توجه به امور فرهنگی چون کتاب و کتابخوانی را کاهش میدهد.

پیشنهادهات:

- نیازسنجی دقیق از اقدار مختلف جامعه بویژه کودکان و نوجوانان در مورد درک صحیح از علایق و سلیق مطالعاتی آنان
- هدف گذاری دقیق بر اساس نیازسنجی انجام شده مربوط به توسعه فرهنگ کتابخوانی در استان
- بهینه سازی امکانات و منابع کتابخانه ای و تقویت کارایی کتابخانه های موجود
- اصلاح نظام مدیریت کتابخانه ای در سطوح مختلف بر اساس اصول شایستگی و تخصص محوری و دوری از سیاست زدگی در استان
- ارزیابی دقیق از وضعیت کتابخوانی در استان و عملکرد کتابخانه ها با توجه به عوامل عملکردی و فرآیندی که موجب اعمال نظارت شایسته بر امور کتابخانه ها در استان شود
- توجه به پیوست نگاری فرهنگی با تاکید بر کتابخوانی در گسترش صنایع نفت و گاز، کمپ های مسکونی، مناطق نظامی، هسته ای و شهرکهای صنعتی.
- کتاب محوری در تمام برنامه های اجرایی
- برگزاری مسابقات
- برگزاری بوستان های کتاب در سطح شهر
- فعال سازی مراکز جهت تعویض کتاب
- راه اندازی کتابخانه های سیار در سطح شهر
- برگزاری نمایشگاه ها و تحفیفات کتاب
- برگزاری کلاس های آشنایی با کتاب و کتابخوانی
- برگزاری برنامه های آشنایی با کتابخانه های شهر
- تبلیغات وسیع برای معرفی کتاب های جدید

-آشنایی با نحوه ترویج کتاب‌خوانی

منابع و ماخذ:

- بصری، نصرالله (۱۳۹۵)، "برنامه های ترویج کتابخوانی در شهر بوشهر"، فصلنامه فرهنگ؛ دوره اول
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۸) "آنومی یا آشفتگی اجتماعی" انتشارات: شرکت سهامی انتشار، چاپ اول
- رنجبر، محمود. "مردم شناسی با تاکید بر فرهنگ مردم/ ایران". تهران: انتشارات دانش آفرین، ۱۳۸۰
- قلی زاده، آذر (۱۳۹۰) "جامعه شناسی فرهنگی" انتشارات: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان-اصفهان، چاپ اول
- کازهی، حسین (۱۳۸۶)، "رویکردی بر فرهنگ مطالعه و کتابخوانی، موانع و راهکارهای ترویج آن در شهرستان بیرجند"، انتشارات: مطالعات فرهنگی و اجتماعی خراسان. چاپ دوم
- مرادی، نور الله (۱۳۶۹) "نقش کتاب در توسعه فرهنگی". فصلنامه کتاب؛ دوره اول؛ ش. اول،
- مروتی، سهراب و محسن حسن وندی (۱۳۹۱) "عوامل موثر بر ترویج فرهنگ کتابخوانی از نگاه قران و حدیث" انتشارات: مهندسی فرهنگی، چاپ اول.
- هاشم زاده، محمد جواد و حکیمه دهقان راینی و محسن نوکاریزی (۱۳۹۴). "نقش کتابخانه های عمومی شهرستان کرمان در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران"، انتشارات: تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی، چاپ اول.

Burns & Dobson. (1984). Introduction to psychology. USA .mtp press, 662.

Bundy, A. (2008). "A nation reading for life", APLIS, 21(4): 182-190

Farmer, Lasley, and Ivanka stricevic (2011). using research to promote literacy and reading in libraries: Guidelines for librarians. international federation of library Associations and institutions IFLA Professional reports, No125.